

PENÍZE

Ve vztahu k jedné z velmocí světa – penězům – máme mnoho nevyřízeného, velmi mnoho nedopovězeného. I to je důvodem, proč v souvislosti s nimi vznikají nová vědní odvětví, kupříkladu ekonomie štěstí. Zvláštní spojení dvou slov, cožpak lze pocit štěstí ekonomicky vyhodnotit? Zřejmě jsme přesvědčeni, že tato úloha má řešení, a proto stále hledáme nová kritéria pro snazší porozumění věci. Snažíme se přijít na zákonitosti, zda větší blahobyt opravdu vede k většímu pocitu štěstí a pokud ano, tak dle jaké křivky, jakou matematickou formulí by bylo možno tento vztah vyjádřit, o kolika neznámých tato rovnice je a kolik jich tedy ještě budeme muset objevit a napsat, abychom je také dokázali vyřešit. Úkol nelehký. Děj nabízející často záludné situace, s nimiž se setkáváme vždy a všude tam, kde se střetává realita s pocity. Může vůbec růst reálných příjmů prohloubit pocit štěstí? Zjištění průměrného Američana – jsme od války dvakrát tak bohatší, ale o nic šťastnější. Smutné konstatování? Spíše pouze realistické vyhodnocení faktu, ke kterému dospívají i odborné studie, z nichž vyplývá, že dojde-li ke zvýšení příjmu (citelnému), pak pocit uspokojení z něho (jsem opatrnější v užití slova štěstí) se s plynoucím časem stejně vytrácí. A je-li vliv zmíněného vyššího výdělků ve druhém roce ještě měřitelný, je o rok později již sotva prokazatelný, aby byl v následujícím roce již prakticky nulový. Ten pověstný háček totiž spočívá ve zvyšujících se osobních nárocích na kvalitu života měřitelnou vnějšími potřebami (samozřejmě zdánlivými a tím i velmi relativními). Závěr, či zdánlivě jediné řešení? Trvale a hlavně citelně rostoucí příjem. Ihned se však nabízí známá skutečnost – zvyk je železná košile – a tak je nabíledni, že ani tato možnost není a nemůže být skutečným řešením.

Před mnoha staletími jsme učinili ve prospěch svého pohodlí velký krok – vymysleli jsme si prostředek směny. Abychom nemuseli cestovat s pytlí obilí či jiného výrobku na trh za účelem výměny, zavedli jsme platidlo. Ještě nikoli peníze, ale platidlo. Potvrzení, cedulku, že dané zboží má příslušnou hodnotu. Že je v něm uloženo měřitelné množství lidského umu a síly. Ověřitelné vzájemnou důvěrou. Inu byly doby, kdy se smlouvy stvrzovaly rukou dáním. Dualita světa se však projevuje v každém našem kroku, šli jsme souběžně i jinou cestou. Zvolili jsme i jinou možnost. Za měřítko hodnoty jsme si zvolili zlato - drahý kov. Zpočátku mohl stát v pozadí i dobrý úmysl, zlato je skutečně kovem v přírodě se vyskytujícím vzácně. Mohlo tedy být jistým měřítkem, symbolem obtížně dosažitelné hodnoty. Velmi rychle jsme mu však přisoudili i hodnoty, které ve skutečnosti nemá a ani jako pouhý prvek mít nemůže. Vzhledli jsme se v jeho třpytu a probudili v sobě vlastnosti, které se právě v souvislosti se zlatem staly mnohdy kombinací přímo smrtelnou. Zlato se stalo komoditou (řečeno dnešní terminologií), která zatemnila mysl nejednomu člověku. V honbě za ním bylo napácháno mnoho zla. V dobách španělské conquisty byly v zájmu touhy po moci a majetku ničeny i celé civilizace. Z poznání o pomíjivosti světských statků jsme se nepoučili ani o několik staletí později, kdy se Klondike stalo symbolem snadno nabytého pohádkového bohatství. Pro mnohé však byla cesta za ním cestou poslední. Přitom nepříliš daleko odsud a ve stejné době, v nedozírných a hlubokých lesích Kanady vyznával člověk, aby přežil, jiné hodnoty. Vzájemné ohleduplnosti a soudržnosti. Kdy, opouštěje načas své obydlí, zanechával je nezamčené a vybavené vším potřebným pro náhodného návštěvníka, který se ocitl v nouzi.

Žijeme ve zvláštním světě. V iluzi, že chladný žlutý kov může být zárukou jistoty či přímo štěstí. Navlékáme si z něho vyrobené ozdobné kroužky na prst při svatbě v domnění, že bude zárukou šťastné budoucnosti, plnohodnotného svazku. Ale doba pokročila, takže se současně pojišťujeme i předmanželskou smlouvou a je možná jen otázkou času, kdy někdo přijde s návrhem, aby se tento úpis podepisoval vlastní krví. Přesvědčujeme se navzájem, že vlastnictví zlata je garancí stability a jeho množství v trezorech bank se stalo jedním

z ekonomických ukazatelů, jak na tom ten který stát je a přitom s úzkostí sledujeme, jak je jeho hodnota na burze proměnlivá. Občas si sice v náznaku uvědomíme, že něco není v pořádku, že jsme odevzdali do „rukou netečné hmoty“ příliš mnoho sebe samého, ale raději opět do rozjíždějícího se vlaku naskočíme. Hrůzná představa, že by nám ujel. Vždyť za první zatáčkou je možná nové naleziště, bohaté rýžoviště zlata.

Do hmoty jsme se zrodili a stále jí dáváme příliš velkou váhu. Málo jsme si vědomi, že do své 13.komnaty jsme zvaní „nazi“, nikoli oděni do šarlatu, či roucha protkaného zlatem. Zvaní jsme pouze bohatí duchem, obohaceni o životní moudrost. Svým okolím jsme však soustavně utvrzováni o tom, že

Čas jsou peníze, případně že vládnou světem

Jedině zmíněnou moudrostí se však sami můžeme vyvést z omylu, jak poznal každý, kdo prošel ve svém životě například vážnou nemocí, či byl opuštěn svým blízkým. Poznání, že za peníze si opravdu nelze koupit vše však často bývá velmi bolestné.

Peněz ve světě přibývá, nikoli však v přímé úměře se spokojeností. Je pravdou, že v jisté míře jsou (dosud ano) zárukou jisté kvality života, avšak i v tomto tvrzení je velká míra relativity. Třeba totiž dodat – v západní světě, případně v „civilizovaném“ světě, v němž se staly symbolem, a pro mnohé jediným, úspěchu. Pro mnohé se však staly bohužel i modlou a jejich hromadění smyslem života. Současně i však noční můrou, jak se přesvědčujeme v přítomnosti. V době, kdy nám realita světa financí ukazuje, do jaké míry je tento svět peněz světem virtuálním, odtrženým od duchovního pramene života. Můžeme si připadat jako divák pozvaný iluzionistou z hlediště života na jeviště a poznávající jak to, co se zdálo být donedávna nezpochybnitelnou pravdou, je pouhou iluzí. Ale - poděkujeme mu, že nám otevřel oči, nebo po něm hodíme kamenem?

Život můžeme prožít mnoha způsoby. Pachtěním se za zdánlivými jistotami, ale současně prožívat duševní muka Moliérova Harpagona anebo využít příležitosti otevřených očí k zamyšlení.

Vyprávěla mi jedna přítelkyně. Jela za svými příbuznými, pozvali ji na návštěvu do Ameriky. Žijí tam již dlouho, dosud však neměla příležitost se s nimi v jejich nové domovině setkat. Barvitě pak líčila nejenom onu cestu za nimi, ale především tu část, kdy ji poprvé zavedli do svého domu a prováděli jím. A co ji nejvíce zaujalo a hlavně vedlo k zamyšlení? Úvaha nad tím, k čemu jim je v jejich rodinném domku (sečteno a podtrženo) třicet sedacích souprav, když mají (jejími slovy) každý jen jeden zadek.

Každý máme svou představu o svých potřebách i o tom, jak ochránit své pracně vybudované království. O oprávněnosti svého kroku byl jistě přesvědčen i nejmenovaný miliardář, který nechal zřídit ve svém sídle pro své zaměstnance (či spíše služebnictvo) pro jejich telefonní hovory automat na mince, aby eliminoval ztráty na svém finančním kontě. Kritérií kvality života je jistě mnoho a jisté je, že mezi nimi zeje velká propast. Zatímco člověk na jedné straně zeměkoule přemýšlí o tom, jak si život zpříjemnit, jeho soupeř na druhé straně má starosti se zachováním holé existence. A pokud se potkají, mají potíže i se vzájemných pochopením, neboť jak známo, sytý hladovému nevěří.

Žijeme ve stále větší míře na dluh. Nechce se nám zřici se dosažených materiálních výhod. Odmítáme se podívat pravdě do očí. Chováme se jako pověstné tři opice, je nám milejší před

pravdou uhýbat. Nevidět ji, nechtít ji slyšet a nemluvit o ní. Vytvořili jsme si virtuální svět imaginárních možností. Hrajeme se sebou a všichni společně prapodivnou hru. Často zazlíváme svým ratolestem, že tráví u počítače, ve virtuálním světě svých her, příliš mnoho času. Nelíbí se nám, že unikají před realitou okolního světa a rádi je varujeme, či upozorňujeme, jak je tato jejich záliba nebezpečná. Jaká rizika jsou s ní spojena. Velmi málo jsme si ale my, dospělí, vědomi, že nás vlastně jen napodobují. Že kopírují totéž, co děláme sami. Není snad naše počínání na burze, náš přístup k penězům, k tomu, co považujeme za nejvzácnější, ke zlatu, předobrazem jejich dětských her? Cožpak makléř na burze svojí spekulativní činností opravdu vytváří nějaké hodnoty? Cožpak nám dosud nedochází, co touto svojí hrou na fiktivní úspěchy nabízíme dorůstající generaci? Navíc, jsme přece dospělí, jsme tedy pro hru o to více zaujati. Na rozdíl od virtuálních (zatím) her –náctiletých na vítězství v zápase se svým soupeřem se my, „dospělí“ skutečně hroučíme, propadnou-li se akcie té které firmy, vypaří-li se během krátké doby miliardy. V hrách –náctiletých jsou mrtví pouze ve hře samotné, v našich hrách se však mrtví bohužel vyskytují i v reálu. Jsme opravdu důslední. Fatální závislost na přeludu s sebou občas nese i fatální důsledek. Naučili jsme se však s touto představou souhlasit. V zájmu dosažení osobního prospěchu jsme cíleně zapomněli, že skutečnou hodnotou vždy byla pouze smysluplná činnost tvořivé bytosti zaměřená ve prospěch celku. Stali se z nás šmelináři se svým životem. Makléři, chlácholíci se nadějí, že plnohodnotného života lze dosáhnout spekulativním způsobem. Již se ani nepozastavujeme nad propastnými rozdíly výdělků vrcholového profesionálního sportovce, či populárního zpěváka v porovnání s výrobcem základních životních potřeb, zemědělcem či farmářem. Žebříček našich životních hodnot je vskutku velmi chatrný. Užít jej k trhání ovoce ze stromu poznání by bylo i dost nebezpečné. Některé příčky již chybí a řada jich je zpuchřelých. Zalíbilo se nám ve virtuálním světě, na dividendy však již nezbývá.

Dokážeme si ještě vzpomenout, co bylo psáno (není to tak dávno) na našich bankovkách? Spásná věta: „Bankovky jsou kryty zlatem a jinými aktivami Státní banky československé“. I tato věta byla dílem kolektivní iluze, ale ani tu již na současných bankovkách nenalezneme. Možná pro jistotu. Budování právního státu totiž s sebou nese jistá rizika i pro stát samotný. Možná by se našel někdo, kdo by se chtěl o svojí jistotu touto cestou přihlásit a jistě by pak nebyl jediný.

Hlásit se o své jistoty je právem každého z nás. Je však stejně tak na každém z nás, kde je, i s ohledem na současné dění, hledat. Ve stopách rytířů kulatého stolu z dob panování krále Artuše? Pak se však můžeme vrátit po letech zklamání a vyčerpání stejně jako oni. Nebo s tichým dotazem a prosbou ke své duši, kam jít a kde hledat?

Velmi mě zaujala odpověď pětiletého chlapce, který, když se ho maminka před vánoci zeptala: „Těšíš se na Ježíška?“, odpověděl (po hlubším zamyšlení): „Ne, já se těším na celý život“. Přestože cítím na tomto místě jistou míru nepatřičnosti doplňovat tak krásnou a velmi moudrou odpověď, přesto si dovolím ji za sebe maličko obměnit. Netěšme se na život, těšme se ze života. Neodsouvejme „těšení se“ do budoucna.

Bez ohledu na to, že jsme na materiálním světě závislí, bez ohledu na to, že se bez těch papírků, které nazýváme ceninami, ještě dlouho neobejdeme, bez ohledu na všechny potíže a složitosti současného světa nezapomínejme, že jsme si svoji přítomnost tady a teď zvolili. Co bychom si však již nadále neměli dovolovat, je setrvačnost v žití svých představ. Pověstné tři opice přece patří do animální říše, my jsme však bytostmi tvůrčími. Tvořícími hodnoty, a snad i přemýšlivými. Nezbývá než vzít rozum do hrsti a začít přepisovat svůj žebříček hodnot. Nejde přece o to přepravit se z místa A do místa B maximálně pohodlným autem,

poskytující všechny současně dosažené vymoženosti. Jde o to, aby v blízké budoucnosti místo B ještě existovalo. Jde o to, abychom byli my. A pokud možno také o něco moudřejší. Těmi, kteří se dokázali vrátit ke kořenům svého zrodu, kteří si ještě včas uvědomili, že zdaleka ne o všem rozhodují pouze ekonomická kritéria a ne vždy musí být peníze až na prvním místě.

Přece ještě něco. Netřeba jen žehrat na současné dění. Vždyť člověk je tvor velmi adaptabilní. Netřeba si jen zoufat nad situací, kterou nazýváme finanční či ekonomickou krizí. Myslím, že všichni známe větu: „Všechno špatné pro něco dobré“. Popřejme si proto navzájem, abychom dokázali trochu nahlédnout pod pokličku a připustili si, že se v daleko větší míře jedná o krizi morální a že tedy nezbývá, než začít u sebe. Vždyť všichni jsme tou pověstnou kapkou v oceánu a oceán by bez nás, každého jedince, tím oceánem nebyl, jak již vědí ti moudřejší.

„Nikdo nedělá větší chybu, než ten, kdo nedělá nic v domnění, že to málo, co udělat může, je bezvýznamné“. (E.Burke)